

GRADBENIK

www.gradbenik.net

FEBRUAR 2007 • LETNIK 11 • ŠTEVILKA 2 • CENA: 4,10 EUR (982,52 SIT)

Zvočna in toplotna izolacija

Priloga: Strehe & kritine

Pot do uspeha: Ferlinc d.o.o.

Notranja razsvetljava z dnevno svetlobo

Zeleno naročanje – naročanje na podlagi trajnostnih meril

mag. Miha Tomšič, univ. dipl. inž. grad., Gradbeni inštitut ZRMK, d.o.o.
Center za bivalno okolje, gradbeno fiziko in energijo

Uvod

Upočasnitev podnebnih sprememb, zmanjšanje vplivov na okolje, učinkovita raba energije, znižanje obratovalnih in vzdrževalnih stroškov, zagotavljanje visoke ravni bivalnega in delovnega ugodja, inovativnost ter konkurenčnost gospodarstva skozi trajnostne dejavnosti ... – vse to so zelo aktualna gesla, ki za svojo uresničitev potrebujejo trdne podlage in preišljene odločitve. Opogumljajoče je dejstvo, da o teh stvareh ne govorijo več le stroka in drugi ozaveščeni posamezniki ali pa visoka politika zgolj na načelni ravni, ampak se polje razprave seli v zakonodajna in izvršilna telesa ter posledično v prakso večine razvitih držav. Določene zasluge za to ima gotovo tudi večja prisotnost strokovnjakov v javnih občilih in vedno pogostejše odmevno angažiranje drugih vidnih javnih osebnosti (medijske osebnosti, kredibilni politiki in nekdanji politiki ...), ki na ta način sporočila prenašajo širši ciljni publikum.

(Javno) naročanje v luči usmeritev k trajnostnemu razvoju

Slovenska zakonodaja je na področju javnega naročanja harmonizirana z zakonodajo Evropske unije. Ob koncu leta 2006 je bil sprejet novi Zakon o javnem naročanju (ZJN-2), ki je v slovenski pravni red prenesel Direktivo Evropskega

parlamenta in Sveta št. 2004/18/ES z dne 31. 3. 2004 o usklajevanju postopkov za oddajo javnih naročil gradenj, storitev in blaga ter Direktivo Komisije 2005/51/ES z dne 7. septembra 2005 o spremembi Priloge XX k Direktivi 2004/17/ES in Priloge VII k Direktivi 2004/18/ES Evropskega parlamenta in Sveta o javnih naročilih. ZJN-2 torej določa obvezna ravnanja naročnikov in ponudnikov pri javnem naročanju blaga, storitev in gradenj.

V preteklosti je država pri oblikovanju javnih naročil sicer vsaj načelno spodbujala uporabo okoljskih meril, vendar zakonodaja tega ni izrecno omenjala. ZJN-2 prvič neposredno uvaja pojme, kot so varovanje okolja, okoljske značilnosti, znaki za okolje in podobno, torej postavlja eksplicitno zakonodajno podlago za izvedbo t. i. zelenega javnega naročanja.

Z izrazom zeleno ali trajnostno javno naročanje opisujemo naročila, pri katerih se zahteve oziroma tehnične specifikacije oblikujejo tudi ob pomoči različnih znakov za okolje (energijske, okoljske, zelene oznake). To pomeni, da se v okviru presoje ekonomsko najugodnejše ponudbe upoštevajo tudi na primer energijske lastnosti (stopnja energetske učinkovitosti) izdelka ali storitve, vplivi na okolje (emisije, vgrajena energija) in vplivi na uporabnika (zdravje, stroški

zaradi uporabe, prijaznost za uporabo). Vsekakor je zeleno, da bi se kot merilo za oddajo ponudbe uporabljalo načelo presoje ekonomsko najugodnejše ponudbe z uporabo različnih – tudi okoljskih – meril v povezavi s predmetom naročila povsod tam, kjer je to smiselno in mogoče. Tako se lahko v polni meri izkoristijo dolgoročni okoljski in ekonomski potenciali.

Druga možnost oddaje naročila, ki jo dovoljuje zakon, je oddaja na podlagi najnižje ponujene cene. Tu okoljska ali druga sorodna merila niso upoštevana, kar pomeni, da si naročnik ne more ustvariti slike o prihodnjih učinkih sprejete ponudbe, na primer glede rabe energije, vplivov na okolje in uporabnika, obratovalnih in vzdrževalnih stroškov in podobno. Žal ta možnost močno prevladuje v postopkih javnega naročanja, tudi pri vladnih ministrstvih, pa seveda tudi pri naročilih, ki jih ne oddajajo osebe javnega prava, kot jih opredeljuje ZJN-2 in ki jih torej ta zakon ne zadeva.

Namen tega članka ni podroben pregled zakonskih določil ali celo njihova razlaga. Vseeno pa velja izluščiti nekatere najpomembnejše člene, ki se izrecno nanašajo na zeleno javno naročanje. O tehničnih specifikacijah govori 37. člen, ki med drugim pravi, da se morajo te oblikovati (tudi) v smislu navedbe storilnostnih

Naslovnica brošure Kupujmo zeleno

ali funkcionalnih zahtev, te pa lahko vključujejo tudi elemente, ki se nanašajo na varovanje okolja. Vendar morajo biti ti parametri dovolj natančni, da omogočajo ponudniku opredelitev predmeta naročila in da omogočijo naročnikom oddajo naročila.

Isti člen navaja, da lahko naročnik pod določenimi pogoji uporabi tudi podrobne specifikacije ali po potrebi njene dele v skladu z evropskimi ali (več-)nacionalnimi znaki za okolje – ali pa s katerim koli drugim znakom za okolje, če določi okoljske značilnosti v smislu storilnostnih ali funkcionalnih zahtev na zgoraj omenjeni način. Naročnik lahko tudi navede, da se za blago in storitve z znakom za okolje domneva skladnost s tehničnimi specifikacijami iz razpisne dokumentacije; sprejeti mora vsako drugo primerno dokazilo, kot

je tehnična dokumentacija proizvajalca ali poročilo o preskusih priznanega organa.

Omeniti velja še 39. člen; ta govori o pogojih, ki vključujejo socialne in okoljske vidike. Skladno s tem členom lahko namreč vlada predpiše, da se morajo za določene vrste javnega naročanja in za posamezne proizvode ter storitve določiti okoljske tehnične specifikacije ali okoljska merila za izbor. Pri tem mora vlada na primeren način določiti vrsto in način uporabe teh meril. Naročnik pa lahko določi tudi druge pogoje za izvedbo naročila, ki se lahko nanašajo zlasti na socialne in okoljske vidike, če so ti pogoji v skladu s predpisi Evropske skupnosti in so navedeni v obvestilu o javnem naročilu ali v razpisni dokumentaciji.

Država je tako podala jasne zakonske podlage za trajnostno ravnanje tudi v postopkih javnih naročil, od naročnikov pa je odvisno, v kolikšni meri bodo pripravljene presoditi dolgoročne rezultate svojih odločitev in preseči prakso navajanja najnižje ponudbene cene kot skorajda edinega merila za ocenjevanje ponudb. Naročnik mora tako sam pri sebi jasno opredeliti potrebe, zahteve in pričakovanja.

Na podlagi takih znanih robnih pogojev je mogoče, seveda ob upoštevanju ZJN-2, pripraviti nedvoumne in natančne tehnične specifikacije, torej neke vrste projektne nalogo za zelene izdelke ali storitve ter izločitvena merila in merila za izbor. Kot ključna se lahko v posameznih primerih uporabijo prav merila, ki veljajo za podelitev določene energijske ali okoljske oznake.

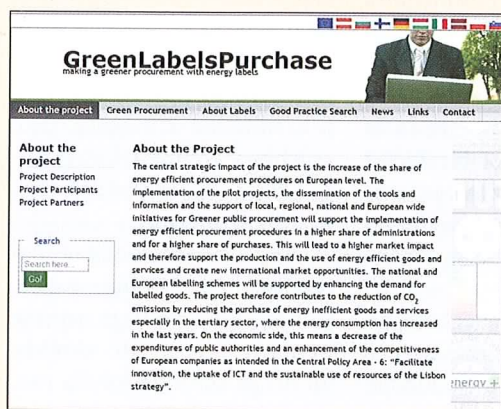
V uvodu je bilo že omenjeno, da imajo lahko velik učinek zgledi, ki prihajajo »od zgoraj«. Zato je za doseganje trajnostnih ciljev, ki si jih je država sama zadala, toliko pomembnejše, da s svojim ravnanjem spodbuja tako gospodarske družbe kot posameznike k smotrnemu in učinkovitemu ravnanju. Publikacija Kupujte zeleno!, ki jo je izdala Evropska komisija in je na voljo tudi v slovenskem jeziku (http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_sl.pdf), navaja, da je javna uprava v Evropski uniji največji potrošnik – porabi kar 16% bruto domačega proizvoda.

zasteklitve. S postavitvijo »zelenih« tehničnih specifikacij za subvencionirane proizvode, ki so izhajali tudi iz kriterijev Znaka kakovosti za graditeljstvo in – takrat še – razmišljanj o novi tehnični regulativi na področju toplotne zaščite in učinkovite rabe energije v stavbah, se je obstoječi trg prečistil; proizvajalci so zaradi zahtev ozaveščenih kupcev začeli ponujati sodobne, energetske učinkovite izdelke.

Positivni učinki tega in podobnih nadaljnjih programov, ki so neposredno vplivali na oblikovanje zahtev, ki so jih kupci postavljali ponudnikom (gre torej pravzaprav za proces

Projekt GreenLabelsPurchase - trajnostno naročanje na podlagi okoljskih oznak

Evropski projekt GreenLabelsPurchase (EIE-05-038), ki poteka v okviru programa Intelligent Energy for Europe, je med drugim namenjen promociji in spodbujanju upoštevanja energijskih oziroma okoljskih oznak v postopkih (javnih) naročil ter pregledu nacionalne prakse v posameznih državah in pa prikazu obstoječih primerov dobre prakse trajnostnega naročanja, tudi na področju zgradb in njihove energetske učinko-

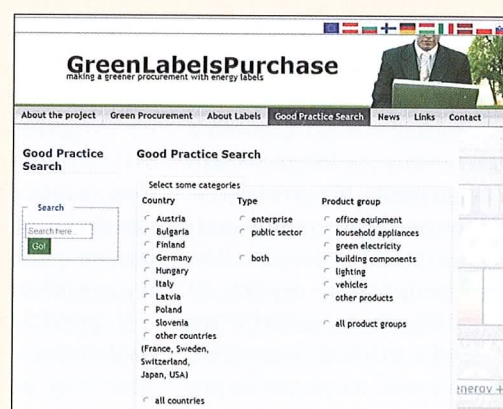
Uvodna spletna stran projekta GreenLabelsPurchase (www.greenlabelspurchase.net)

V Sloveniji je po javnih podatkih za leto 2003 ta številka znašala 7%, kar je pomenilo 30% odhodkov državnega proračuna. Usmeritev k zelenemu javnemu naročanju je tako na eni strani zgled za trajnostno ravnanje, ki ima opazne okoljske in finančne učinke, po drugi strani pa pomeni spodbudo za razvoj novih izdelkov in storitev. S tem se izboljšuje tudi konkurenčnost nacionalnega gospodarstva v mednarodnem okviru.

Poučen je primer subvencij izpred nekaj let, ki jih je Agencija za učinkovito rabo energije pri Ministrstvu RS za okolje in prostor podeljevala občanom za vgradnjo energetske učinkovitih oken in

naročanja), se dejansko kažejo že na narodnogospodarski ravni.

Nobenega razloga torej ni, da ne bi določenih načel, ki izhajajo iz ZJN-2, upoštevali tudi drugi subjekti, kadar naročajo izdelke ali storitve. Tovrstne postopke in merila lahko na primer podjetja enakovredno uporabijo pri načrtovanju nabav oziroma pri naročilih na različnih področjih: pri gradbenih elementih in sistemih, elektronski pisarniški opremi, osebnih in dostavnih vozilih, razsvetljavi, gospodinjskih aparatih in napravah, dobavi energije in podobno. Seveda je končni rezultat odvisen od načina in režima uporabe izdelka ali izvedbe storitve.

Iskalnik primerov dobre prakse po državah in skupinah proizvodov v javnem in zasebnem sektorju (GreenLabelsPurchase)

vitosti. Osnovni strateški cilj projekta je prispevati k višjemu deležu zelenih javnih naročil na ravni EU, tudi ob pomoči priprave in diseminacije podpornih orodij (vodniki in računska orodja) za opredelitev trajnostnih opcij v postopkih naročanja. Slovenski partner v projektu je Gradbeni inštitut ZRMK, d.o.o.

Upoštevanje okoljskih oznak pri pripravi tehničnih specifikacij za naročila ima večplastne učinke; gre za sodoben in učinkovit instrument energetske politike, ki pomembno prispeva k informiranju in ozaveščanju uporabnikov. Že ob pomoči preprostih računskih orodij lahko naročnik pridobi informacije o ekonomskem

učinku odločitve za posamezno nalozbo, lahko pa se seveda uporabijo kompleksnejše analize, na primer na področju graditve z metodami presoje stroškov v celotnem življenjskem obdobju stavbe (LCCA). Na ta način se lahko hitro ugotovi, ali je merilo najnižje ponudbene cene zares najprimernejše ali pa morda kombinacija različnih zahtevanih parametrov ponuja nižje tekoče stroške in druge koristi skozi vso dobo uporabe naročenega izdelka. Globalni in dolgoročno največji pozitivni pomen vključitve okoljskih specifikacij v postopke naročanja v smislu prispevka k upočasnitvi podnebnih sprememb pa je bil tu tako ali tako že večkrat omenjen.

Vse navedeno seveda ne velja le za javna naročila, temveč tudi za poslovni oziroma podjetniški sektor in ne nazadnje za odločitve, ki jih ob nakupu sprejemajo občani.

Trajnostno obravnavanje postopkov in predmetov naročanja z upoštevanjem okoljskih oznak je pomembno in zaželeno tudi v podjetjih ter sorodnih subjektih.

Nikakor pa to ne pomeni, da so druge specifikacije, kot na primer cena in kakovost izdelka oziroma njegova primernost za nameravano uporabo, potisnjene povsem v ozadje. Prav uravnoteženje vseh pomembnih meril, ki so lahko za posamezna področja naročil povsem specifična, je ključ do uspeha v postopku naročanja.

Uveljavljene več- ali nadnacionalne okoljske oznake (npr. EU Eco-label, EnergyStar in podobno) lahko pripravo (javnega) naročila močno olajšajo. Ker so njihove sheme skladno z zahtevami zakonodaje Evropske unije in držav članic javne, transparentne in nediskriminatorne, se lahko merila, ki veljajo zanje, neposredno in dobesedno prene-

sejo v tehnične specifikacije za naročilo (ne sme pa biti zahtevana okoljska oznaka sama po sebi). Velja tudi obrnjeno, za proizvod, kateremu je bila taka oznaka podeljena, se privzame, da je skladen z zahtevanimi tehničnimi specifikacijami in posebno dokazovanje ni potrebno.

Merila oziroma vrednosti, ki veljajo za določeno okoljsko oznako, se lahko uporabijo tudi kot referenčne vrednosti (»benchmark«) v postopku pregleda ponudb pred oddajo naročila. Tako se lahko odločimo za podelitev dodatnih točk (bonusa) proizvodom, katerih specifikacije za določeno stopnjo presegajo referenčne vrednosti.

O tem, kakšne koristi lahko prinese upoštevanje okoljskih oznak, govori podatek iz dokumenta Evropske komisije iz leta 2005 z naslovom The use of the EU Eco-label in Green Public Procurement approaches: 5-odstotni delež izdelkov z omenjeno oznako v državah EU bi v primerjavi z uporabo »standardnih« (torej manj učinkovitih ali okolju manj prijaznih) izdelkov pomenil letni prihranek skoraj 15 milijonov kWh elektrike in skoraj 13 milijonov litrov vode ter zmanjšanje emisij CO₂ za dobrih 9 milijonov ton.

Na spletnem naslovu projekta GreenLabelsPurchase, www.greenlabelspurchase.net, so zbrane informacije o stanju zakonodaje in o praksi pri postopkih naročanja v državah projektnih partnerjev (Nemčija, Avstrija, Finska, Italija, Slovenija, Bolgarija, Latvija, Madžarska, Poljska) ter še v nekaterih državah. Ker se zakonodaja podobno kot v Sloveniji spreminja tudi v drugih državah, se bodo te informacije v času trajanja projekta dopolnjevale.

Predstavljeni so tudi primeri dobre prakse zelenih (javnih) naročil v posameznih drža-

vah. Ponekod je bilo mogoče učinke upoštevanja okoljskih oznak že ovrednotiti – finančno in energetska oziroma prek zmanjšanja vplivov na okolje. Prikazani primeri se nanašajo na nekaj ključnih skupin proizvodov, ki imajo zelo velik delež v investicijskih in rednih izdatkih, tako posamezno kot kumulativno; to so gradbeni proizvodi in sistemi, vozila, razsvetljava, informacijska tehnologija oziroma strojna oprema, gospodinjiski aparati, dobava energije oziroma zelena energija. Trenutno je objavljenih več kot 80 primerov, ki kažejo na različnost prakse v posameznih okoljih in na pestrost pristopov k trajnostnim odločitvam, predvsem pa lahko služijo kot zgled za oblikovanje lastne zelene strategije pri naročanju.

Potem ko so nam projektni partnerji posredovali začetne vsebine (praksa, primeri ...), smo se lotili prevoda vsebine spletne strani tudi v slovenski jezik, ki bo v celoti na voljo predvidoma spomladi 2007. V pdf obliki bodo tako kot pomemben praktičen izdelek projekta v slovenščini na voljo tudi vodniki za naročanje na podlagi okoljskih oznak in računsko orodja za vrednotenje ponudb ob upoštevanju zelenih tehničnih specifikacij. Vse-

bina vodnikov je pripravljena na podlagi praktičnih izkušenj zelenega (javnega) naročanja, vključuje pa tudi opomnike s tehničnimi in drugimi specifikacijami z možnostjo neposredne vključitve v razpisno dokumentacijo.

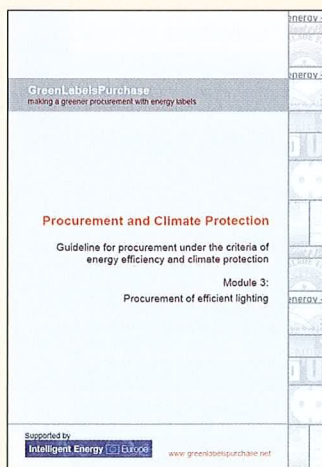
Zaključek

Ozaveščanje in izobraževanje nosilcev odločitev ter končnih uporabnikov izdelkov in storitev sta ena od ključnih elementov trajnostnega razvoja. Če se temu pridružujejo ustrezni zgledi na najvišji ravni (državna in lokalna uprava, velika podjetja ...), je lažje doseči globalne pozitivne premike.

Pomembne korake k uresničevanju v besedilu omenjenih ciljev in ne nazadnje k izpolnjevanju obveznosti, ki jih je na področju varovanja okolja in učinkovite rabe energije sprejela država, je z upoštevanjem okoljskih oznak oziroma kriterijev pri pripravi tehničnih specifikacij in pri vrednotenju ponudb mogoče narediti tudi na področju naročanja tako v javnem kot v zasebnem sektorju.

Vir:

Projekt EIE-05-038 GreenLabelsPurchase – making a greener procurement with energy labels, koordinator Berliner Energieagentur GmbH, naročnik Evropska komisija, Izvršna agencija za program Inteligentna energija, in Ministrstvo RS za okolje in prostor, 2006-2008 (www.greenlabelspurchase.net).

Naslovnica angleškega osnutka vodnika za zeleno naročanje na področju razsvetljave (GreenLabelsPurchase)